

Religijski prevrati za vrijeme Francuske revolucije i Napoleonove vladavine

Marko Bagić

Francuska, najstarija kći Rimske crkve, u samo četvrt stoljeća (1789. – 1815.) preživjela je nekoliko političkih, društvenih i religijskih turbulencija. Dotadašnje neupitno prvenstvo Katoličke crkve pomela je revolucija koja je buknila u tavnici u pariškom predgrađu Saint Antoine 1789. No, njezini su korijeni duboki u civilizacijskoj stečevini starog kontinenta te nije trebalo odviše dugo čekati na povratak i/ili restauraciju. Dočim u naznačenom razdoblju dolazi do pluralizacije religija.

Katolička crkva

Veza Katoličke crkve i Francuske seže još u deveto stoljeće kada Karlo Veliki (ujedinitelj franačkih kraljevstva i osnivač golemih Carstva u zapadnoj i srednjoj Europi) prima od pape Lava III. krunu Svetog Rimskog Carstva. Francuski kraljevi od tada postaju "vanjski biskupi" Katoličke crkve. Jedno od funkcija takvih pomazanih kraljeva jest liječenje skrofuloze dodiranjem, a to se uvjerenje o blagotvornom učinku zadržalo poprilično dugo. Kraljevi su vezali ulogu države i crkve uz jednu osobu – sebe. No, vrhovni poglavar na području religije ipak je bio papa. Iluzija veličine i moći često je bila razlogom sukoba dviju instanci. Dok su isticali svoje božansko pravo vladanja, na pregovaračkom stolu presizalo se za materijalnim stvarima. Revolucija iz 1789. bila je snažni potres koji je do temelja promijenio prilike u Francuskoj. U nadolazećim godinama srušeni su tornjevi moći koje su činili plemstvo i svećenstvo, pogubljen je kralj (a time i apsolutistička monarhija), a Katolička crkva je zakonom ukinuta. Svećenici su bili na najvišem stupnju francuske društvene hijerarhije (osim kralja), a tek ispod njih nalazilo se plemstvo. Sada na scenu stupa onih 98% stanovništva koji je služilo povlaštenima. Uz slogan *liberté, égalité, fraternité* stvaralo se novo društvo i vlast. Vihorom promjena obuhvaćeno je ukidanje feudalnog sustava, svrgavanje monarhijskog sustava, protjerivanje velikog dijela pripadnika nekadašnjeg vladajućeg sloja i razvlaštenje svjetovnih dobara Katoličke crkve (rasprodaja crkvenih posjeda koji su činili 20% obradive

zemlje u državi). U naumu stvaranja novog sociološkog i društvenog uređenja promijenili su način novačenja i vođenja vojske, način ratovanja, način pisanja i izdavanja novina, način odijevanja, govor i običaje. Umjesto dosadašnjih drevnih pokrajina stvorili su 83 podjednaka departmana. (Englund, 2008.)

Gregorijanski kalendar

U procesu rastakanja ostavštine Katoličke crkve ukinut je gregorijanski kalendar i zamijenjen je revolucionarnim kalendarom. Njime sve počinje iz početka, Revolucija je nulta točka. Rimokatoličku crkvu sad su zamijenili domoljublje i sekularni kultovi koje je organizirala država. Ukratko, Francuska je cijelome svijetu ponudila novi sekularni smisao koji je u biti trebao zamijeniti kozmički smisao koji je ponudio Krist, zajedno s apostolima, još u prvom stoljeću nove ere. Utvrđeno je da je Bog, ni manje, ni više, nego sam čovjek. Revolucionarni kalendar imao je dvanaest mjeseci, po tri desetodnevna razdoblja, uz jedan dan odmora u tih deset dana. Nazivi pojedinih mjeseci izvedeni su na temelju prirodnih pojava svojstvenih godišnjim dobima. Svrha toga jest u ideološkom odmicanju od prijašnjih sustava. Novo nazivlje za novo sjećanje.

Druga godina Revolucije

Najupečatljivije događanje druge godine Revolucije jest ultraradikalizam vladajućih struktura. Ljudi su završavali na giljotini mnogo lakše nego za vrijeme apsolutističkih monarha. Napadane su i institucije, poglavito Katolička crkva kao dio omraženog *ancien régime*. Širom Francuske crkve su se zatvarale, s ulica su se uklanjala imena svetaca, a u javnosti je bilo zabranjeno nošenje svećeničke odjeće. (Vovelle, 1989.) Kako bi zamijenili kršćanske blagdane, izmišljeni su novi kao što je „Brutova svetkovina“. Pad Bastille je također dobio svoj blagdan, a bivši katolički blagdan Velike Gospe (15.

Papa Pio VI. (1775. - 1799.)

kolovoza) slavio se (kasnije) kao Napoleonov dan (jer je to i datum njegova rođenja).

Iako je ideja Revolucije poništavala ideju religije, ona je toliko ukorijenjena u civilizacijsku stečevinu čovječanstva da bi ju bilo nemoguće posve odstraniti iz navika ljudi. Revolucija ju je uspjela staviti na margine društva, a ona se kao bumerang vraća tokom Napoleonove vladavine.

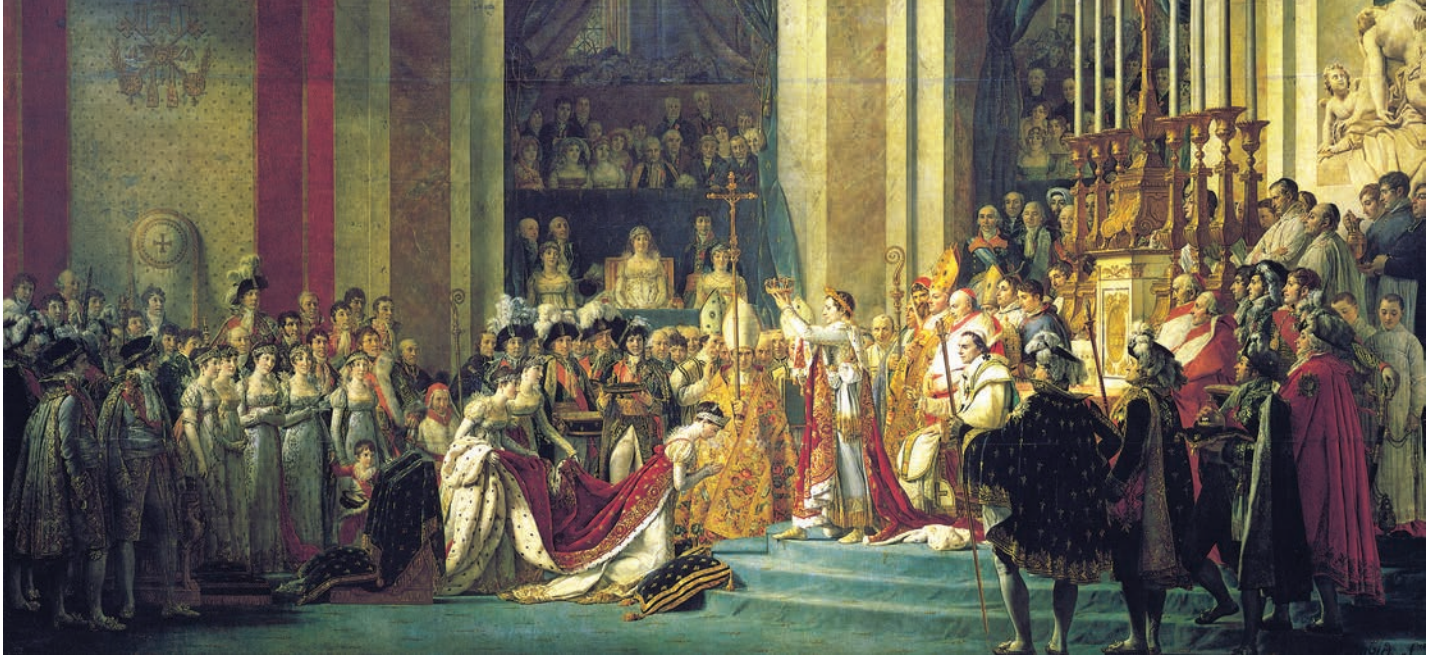
Konstitucijska crkva

Pošto je prema novom sustavu vrijednosti religija trebala biti pod potpunom državnom kontrolom, donesen je u okviru zakona ustavni zakon svećenstva. U njemu je definiran položaj svećenstva čime je ono došlo pod vlast države. Svećenstvu su oduzete gotovo sve ovlasti, a jedino za što su bili zaduženi jest pisanje matičnih knjiga i pokapanje mrtvih. Sada su za svoje usluge dobivali plaću od države. Vrhovni poglavar im više nije bio papa, a biskupe je birao vladar. Svećenici su trebali prisegnuti na odanost državniku, inače bi ih država lišila uloge (posla), tj. ne bi više smjeli obavljati svoju dužnost. To je stvorilo oštre prijepore s papom kao poglavarom Katoličke crkve. Crkva je dobila ime Konstitucijska te je u svemu bila podređena državi, što je navelo papu Pija VI. da ekskomunicira sve

svećenike i laike koji joj pristupe. Napoleonov ministar Charles Maurice de Talleyrand-Périgord posvetio je prvu četvoricu premeta Konstitucijske crkve održavajući time apostolsko naslijeđe u nominalno katoličkome kultu i stječući vječno prokletstvo u očima Rima (Soboul, 1989.) Idući putem Henrika VIII., koji je iz privatnih pobuda odvojio Englesku od Katoličke crkve i stvorio Anglikansku crkvu, Napoleon podupire Konstitucijsku crkvu kojom može vladati, a sveukupna željena moć je apsolutistička. Zbog nepokoravanja njegovim zahtjevima dao je zatvoriti papu Pija VI. (koji je u zatočeništvu i umro) te sve dokumente i nominalno sjedište vlasti Katoličke crkve dao prenjeti u Pariz. Kada mu se i novi papa, Pio VII., suprotstavio, postupak je bio isti. Ovaj će papa istrpjeti zatočeništvo i vratiti se u vječni grad. Napoleon bi znao reći Piju VII.: "Vaša je Svetost suveren Rima, no ja sam rimski car". Pio VII. ukazao je na činjenicu da je Karlo Veliki tek potvrdio papin suverenitet nad Rimom i okolnim područjima, te mu dodao i nove teritorije, no sveti rimski car nikad nije pokušavao nametnuti svjetovnu vlast nad papom (Enguld, 2008.).

Konkordat

Prvi razgovori pape Pija VII. i Napoleona prošli su, naprotiv, u relativno ugodnom raspoloženju. Napoleon kao vrlo karizmatična osoba nije ostavio ravnodušnim ni samog papu bez obzira na tešku temu o kojoj su raspravljali. Ne treba smetnuti s uma da je Pijov prethodnik zbog neslaganja s Napoleonom oko iste teme skončao u zatočeništvu. Teški pregovori vodili su se oko uvjeta opstanka Katoličke crkve u Francuskoj. Poštujući stečevine Revolucije s jedne strane i brojno stanovništvo koje se nije odreklo stoljetne vjere s druge strane, Napoleon je predložio kompromis – konkordat. Samo oblikovanje konkordata potrajalo je osam mjeseci mučnog pregovaranja i dvadeset jednu radnu inačicu dokumenta. Iako je za Katoličku crkvu bio poraz sve osim potpunog povratka na stanje prije 1789., Pio VII. je pristao na kompromis želeći očuvati Rimsku crkvu na području Francuske. Papa je morao ukloniti čitavu skupinu francuskih biskupa iz nekadašnjeg režima, što je bio neviđen čin papinske nezahvalnosti i pokazivanja autoriteta prema starim galikanskim (francuskim katoličkim) biskupima koji su bili čvrsto vezani za Svetu Stolicu, a za što su na kraju kažnjeni izgnanstvom i oduzimanjem imovine. (Tocqueville, 1994.) Kasniji katolički povjesničari negativno će gledati na njegove postupke. Što se tiče njih trebao je odmah prekinuti pregovore, pa makar i mučenički proveo sljedeće godine, nego što pristaje na tolike ustupke. Većina svećeničkih redova potpuno je nestala, a mnogostruko je umanjeno broj

Krunidba Napoleona 1804.

biskupa i svećenika. Novi ustupak prema Napoleonu bilo je prisustvovanje na njegovoj krunidbi za francuskog cara.

Krunidba

Napoleon, iako protivnik starog režima i njegovih struktura, težio je priznanju aristokracije kao potvrdu vlastite veličine, dok ga je ta aristokracija doživljavala kao uzurpatora na prijestolju jednog carstva. Životni uspjeh Napoleonova oca bilo je stjecanje plemićke titule. Tako je Napoleon nominalno bio član aristokracije, no europski su monarsi smatrali da to nije bilo dovoljno te da vladar treba biti iz kraljevske loze. Još jedan razlog zašto nitko od vladara u okružju nije bio prisutan na krunidbi jest što su Napoleon i revolucija koju simbolizira ubili njihovog "brata monarha". Izostanak iole važnijeg vladara nije teško pao Napoleonu, ipak je on uspio dovesti samog papu na krunidbu, nešto što ni sveti rimski carevi nisu uspjeli (pa čak ni Karlo Veliki) jer su ponizno morali ići u Rim po papinski blagoslov. Kristov namjesnik nikad nije dolazio k njima. Sad je Napoleon vladao carstvom i "milošću Božjom". A u tome, u vjerskom kazalištu, imao je nešto čime se nije mogao pohvaliti ni Habsburgovac Franjo I. (nominalni nasljednik krune Svetog Rimskog Carstva) – Napoleona I. pomazao je namjesnik Kristov. Neprijatelji mu više nisu mogli osporavati vladavinu. Sama svečanost odvijala se u dva dijela, a za nju su bile osigurane dvije "pozornice" unutar pariške katedrale Notre-Dame. Time se naglasila nepovezanost dviju strana: vjerske i sekularne. Vjerska se sastojala uglavnom od papina blagoslova. Sam papa nije imao nikakvu posebnu dužnost, osim da bude ondje prisutan. Budući car nit je klečao pred oltarom, niti mu je stavljena kruna na glavu. Sam ju je postavio bez pompe i rituala, ali i s dozom važnosti trenutka. Drugi dio, sekularni,

sastojao se od središnjeg trenutka u kojem budući car govori prisegu. Napoleon je bio vidljivo dirnut cijelom ceremonijom, dok je ostatak građanstva bio poprilično ravnodušan. Više ih je zabrinjavao nepotrební trošak te parade u vrijeme krize. Nemojmo smetnuti s uma kako je mnoge ovakav spektakl podsjećao na krunjenje aristokrata iz kraljevske loze što je protivno idejama Revolucije. Koje su prave težnje Napoleona, možemo pretpostaviti iz jedne izjave koju je navodno izrekao Lafayette kada je ironično primijetio da je pravi motiv sporazuma o Konkordatu bio da ga svećenici jednog dana mogu pomazati svetom krizmom kraljeva.

Kardinalski zbor se osjećao uvrijeđenim jer Rim od Napoleona nije uspio izvući konkretne koristi u zamjenu za neprocjenjivo vrijedan papin blagoslov cara. Papa nije uspio dobiti talijanska područja natrag pod svoju vlast, a ni poništenje Organskih članaka koji su francuskoj vladi omogućavali da gotovo sasvim nadzire francusku (ili galikansku, kako se tada nazivala) crkvu neovisno o papi. No, sporazum je bio ravan pravoj revoluciji unutar Revolucije, koja bi rijetko kome pošla za rukom osim karizmatičnom i sveprisutnom Napoleonu. Na kraju su oba vođe ispunili glavne ciljeve: papa se uvjerio da se javnost vraća katoličanstvu, a Napoleon je smirio dio unutarnjih sukoba. Na Uskrs 1802. prvi put nakon deset godina Napoleon prisustvuje misi u pariškoj katedrali Notre-Dame u društvu generala Delmasa koji mu ironično dometne: "Zgodna redovnička predstava. Nedostaje jedino milijun ljudi koji su poginuli rušeći ono što vi sad mučno pokušavate podići." (Enguld, 2008.).

Povratak gregorijanskog kalendara službeno je opravdan znanstvenim razlozima, budući da je revolucionarni kalendar u međuvremenu došao u raskorak s astronomskim vrijednostima. Možda se u tom trenutku opat Sieyes sjetio svojih riječi da kršćanski

kalendar i običaji odviše zastrašuju veličinom da bi se olako mijenjali. Revolucija se kao morska mijena vraćala na prvobitne položaje.

Napoleon i religija

Konkordatska crkva koju je Napoleon oformio u Francuskoj bila mu je potpuno podložna, stoga nije mnogo mario na papine prigovore. Potpora biskupa i svećenika bila je gotovo jednoglasna, prihvaćajući čak i neortodokсну svetkovinu "Svetog Napoleona" (15. kolovoza). Prihvaćen je i carski katekizam uz primjenu duhovnog autoriteta u ime laičke vlasti. Zauzvrat je svećenstvo uživalo u obnovi statusa na vrhu društvene piramide, a u propovjedima i službenim pismima bilo je naglašeno domoljublje. Službenom je Rimu ponajviše smetao carski dekret kojima je protestantizmu i judaizmu priznat jednak status kao i katolicizmu. Raskolu Crkve i Francuske koji je slijedio potonji razlozi nisu bili ključni, već odbijanje pape da se svrsta na jednu stranu u ratu Francuske protiv saveznika. (Skupina autora, 2005.)

Napoleon je smatrao da je religija i suviše važna da je samo tako prepusti onima koji je prakticiraju, bio je uvjeren da svećenike treba strogo obuzdavati u sposobnosti da utječu na svakodnevnu politiku. Presudnu ulogu religije u društvu objašnjava sljedećim riječima: "U religiji ne vidim misteriju inkarnacije, nego misteriju društvenog poretka". U Francuskoj su vjerske institucije i sukobi stoljećima oblikovali nacionalnu povijest, stoga nije bilo moguće prebrisati njezin utjecaj u jednom potezu. Čak su i pristaše Revolucije žestoko kritizirali odvajanje Crkve i države, no njima na umu bila je sama kontrola takve ogromne institucije. Republikanski pandan – Konstitucijska crkva - nije imao dugi vijek, već je 1795. ukinut, no ne naglo već silom prilika usred gubljenja vjernika. Ti republikanci ubrzo su prelazili u redove Katoličke crkve što je u određenom smislu izdaja Revolucije jer su se priklonili ostacima starog režima. Crkva je bila moćno oružje u rukama kontrarevolucionara na zapadu, kao i njihovih britanskih saveznika. Dogovorom s papom (konkordat) Napoleon je kontrarevolucionarnim snagama oduzeo dva moćna pomagala – krunu i oltar. Kako bi zadržao punu kontrolu i nad religijskim institucijama te ih spriječio da jedna od njih znatno ojača prešutno je odobrio sve kultove – konstitucijski, katolički, protestantski, židovski i slobodomisleći, dok je službeno bio na snazi revolucionarni agnosticizam. Napoleon je odbio papinu molbu da katoličanstvu prizna status francuske nacionalne religije. Chateaubriandovo djelo *Duh kršćanstva* dalo je pisanu formu onog pravca kojeg je Napoleon tražio od nacionalne religije. Knjiga zagovara

kršćanstvo zbog njegove domoljubne vrijednosti, a u tom smislu je onda podređeno državi (Englund, 2008.). Sve za *patrie*, kako bi rekao Napoleon. To djelo postalo je jedno od ideoloških pomagala za borbu protiv nezadovoljnika u Konkordatu.

Raskol s papom

Razlaz s papom dogodio se zbog ratne strategije. Napoleon je zahtijevao zatvaranje talijanskih luka za britansko brodovlje, a papa nije pristao šaljući poruku kako se on ne svrstava na ničiju stranu. Napoleonu, koji je zaratio s gotovo čitavom Europom, neutralnost nije bila opcija koju je mogao prihvatiti. Postojale su samo dvije strane: ona s njegovim topovima i ona na ciljniku njegovih topova. Zauzeo je, stoga, sva papinska područja u Italiji i dao Pija VII. zatvoriti u kućni pritvor. Zadnja odluka Pija VII. je ekskomunikacija svih svećenika ili biskupa koji se priklone Napoleonu. Dokument kojim se potvrđuje ta odluka Napoleon je pokušao uništiti ili barem spriječiti da dođe do Pariza. Tajnim kanalima ona je ipak dospjela u francuski glavni grad. Napoleon je napravio veliku političku pogrešku u postupanju s papom. Uvrijeđeni katolici zbog toga su potražili utočište kod progonjenih rojalista koji

Poglavari Katoličke crkve u Francuskoj prisežu civilnu zakletvu

su samo jačali i čekali trenutak za ponovno preuzimanje vlasti. Sjedište Katoličke crkve Napoleon je prebacio u Pariz zajedno sa svom administracijom. Time je želio pokazati da je i svojevrсни *kralj katolika*. Nekoliko godina nakon Napoleonovog pohoda na Rusiju jedan suvremenik u svojim memoarima zapisuje da je među carskom prtljagom vidio i pojedine simbole potrebne za krunidbu, koja se trebala održati u Moskvi, a gdje bi Napoleon bio proglašen

i carem Istoka. Iz toga bi se dalo zaključiti da bi Napoleon kao univerzalni monarh ujedinio Pravoslavnu i Katoličku crkvu. Iako poznavajući Napoleonovu ambicioznost, ovo ne bi bio nemogući scenarij, no s obzirom da to svjedočanstvo nije potkrijepljeno dodatnim dokazima ne možemo ga ni prihvatiti kao činjenicu. Sam Bonaparte je dugo gajio ideju o stvaranju nove religije prema memoarima Madame de Stael. (Gerosa, 1976.)

Nakon raskola s papom, Napoleonov cilj politike prema Crkvi se još više razvio. Odrekao se pomirljivih stavova te se zalagao za ideju da je religija plod države, tako da papinska potvrda biskupa i samog vladara više nije potrebna. Smatrao je to ostvarenjem galikanizma. Crkva u Francuskoj krenula je putem koji je davno prošla Anglikanska crkva. Zbog cenzure u novinama biskupi i svećenstvo je prvobitno podržavalo Napoleonove namjere, ne znajući što se događa s njihovim vrhovnim poglavarom. Kako Pio VII. ni nakon tri godine u zatočeništvu nije popuštao, Napoleon je sve više počeo gubiti živce; naredio je da papi dodijavaju i uzrujavaju ga raznim sitnicama, lagao mu u pismima i navodio na pogrešne zaključke, ukinuo je vodeće francuske podučavateljske i propovjedničke redove te svećenički list, naređivao je uhićenja biskupa i prisiljavao ih da podnose ostavke jer se nisu slagali s njegovom politikom. (Englund, 2008.) Crkva je odbijala poslušnost. Napoleonovu pozornost zaokupljali su ponajviše ratovi koje je sad počeo redom gubiti. Ubrzo je došao i kraj Carstva i Napoleona.

Islam

Vrlo važan aspekt u religijskoj slici Francuske za vrijeme Napoleona jest susret s islamom. Službeni razlog za napad na Egipat bila je povreda prava i dostojanstva građana te zemlje koji su živjeli u Kairu i Aleksandriji. Čak i uz tako nategnut razlog, Bonaparte i Direktorij nadali su se da njihov dugogodišnji saveznik Osmansko Carstvo neće reagirati na oružani napad na svoju koloniju. Kao što je Osmanlijama izlika za osvajačke pohode bila obraćenje nevjernika, tako su i Francuzi nadmeno došli u Egipat "poučiti primitivne narode kulturi". Francuska je istovremeno ratovala s dvije moćne države, ali nije htjela ratovati protiv religije. Štoviše, Napoleon je svima davao do znanja kako je blagonaklon prema islamu. Na proglase je stavljao revolucionarne i islamske datume, ali ne i kršćanske. U islamu je vidio religiju bez hijerarhije i svećenstva (suprotno od kršćanske), pa je zaključio da vjeru može nadzirati i neki laički autoritet. Stvarno stanje bilo je potpuno drugačije – država je sama po sebi bila izraz religije, a svaki drugačiji koncept ustroja odmah se odbacivao. Koliko god se Napoleon s vojskom i učenjacima

trudio preobraziti Egipat, pitanje je bi li uspio da je ostao znatno duže u toj zemlji. U svako osvojeno/pokoreno područje nastojao je usaditi tekovine Revolucije i prosvjetiteljstva, no nakon prvobitnog uspjeha neizbježno je dolazilo do restauracije bivšeg poretka. Najotpornijim se svugdje pokazala upravo religija. Pojedine odredbe narod je smatrao zadiranjem u obiteljski život, a dekreti koji su išli u prilog prava žena, Židova i koptskih kršćana nailazili su na gotovo jednak otpor i negodovanje, kao i nametanje visokih poreza radi uzdržavanja francuske vojske. Kako bi pridobio simpatije muslimanskog stanovništva povećao je izravnu ulogu vjerskih autoriteta na političkoj sferi, naglašavajući ulogu glavnog imama i stvaranje vijeća (Divana). Napoleonov jedinstveni stil vladanja uključivao je navode iz Kur'ana kako bi pojačao argumentaciju. Jacques Menou, Napoleonov general, oženio se muslimankom i obratio na islam dobivši ime Abdulah Menou. Bio je od velike koristi Napoleonu jer je on sada simbolizirao poveznicu između dviju zemalja, dviju kultura, postavši svojevrsni ataše prema muslimanskom svijetu. Napoleon će na Svetoj Heleni čak ustvrditi da je najozbiljnije pregovarao o mogućnosti da se on i njegova vojska povedu za Menouovim primjerom, iako su najveći problem predstavljali obrezivanje i zabrana konzumiranja alkohola. (Englund, 2008.)

No sve je bilo uzalud jer je Napoleon morao posvetiti pozornost svojoj *patrie*, a time i povući gotovo cijelu vojsku kako bi ratovali na drugim bojištima. S obzirom da je imao ograničeno vrijeme da uspostavi stalnu vlast bio je naivan i nestrpljiv, odviše sklon primjeni sile i korupcije. Osmanlije su uvidjeli priliku te su krenuli vraćati područja koja su prije držali uz svesrdnu pomoć Engleske. Rat protiv nevjernika pretvorili su u džihad. Napoleon je u jednoj osobi (u sebi) htio spojiti osvajačkog Julija Cezara i novog proroka te bi predstavljao utjelovljenje vojničke nadmoći i vjerskog autoriteta.

Napoleonova vjeroispovijest

Napoleon je sebe smatrao deistom, nikad ateistom, jer je takav svjetonazor s prezirom kritizirao. Poštivao je religiju, pogotovo islam, a potkraj života pronašao je dio utjehe u kršćanstvu u kojem se i rodio, no na koncu ipak nije postao vjernik. Umro je 5. Svibnja 1821. u društvu dvojice svećenika koje mu je poslao papa Pio VII. (sada na slobodi), a carska oporuka glasi: "Umirem u Katoličkoj crkvi u kojoj sam se i rodio". (MacLynn, 2009.)

Napoleon u Egiptu

Zaključak

Pitanje religije za vrijeme Francuske revolucije bio je onaj granitni kamen kojeg je bilo teško pomicati ili sklanjati po potrebi. Revolucionarima je bilo važno ukloniti Crkvu kao povlašteni stalež, Napoleonu je bilo važno staviti religiju pod svoju vlast. Stoljetna Katolička crkva se na kraju uspjela oduprijeti svim pokušajima zanemarivanja i brisanja iz sastava države u Francuskoj, a islam se odupro pokušajima asimilacije od karizmatičnog Napoleona. Konstitucijska se crkva ugasila i prije Revolucije koja ju je stvorila, a državni kultovi ostali su tek povijesna zanimljivost. Revolucija je došla naglo i burno, a njezine stečevine rastakao je sam Napoleon (kao dijete Revolucije) tako da je od nje jedva što ostalo, a stoljetne religije potvrdile su svoju opstojnost.

SUMMARY

The Religious Overturms during the French Revolution and Napoleon's Reign

Marko Bagić

France, the eldest daughter of the Roman Church, in just a quarter of a century (1789 – 1815) survived several political, social, and religious turbulences. The previous undisputed primacy of the Catholic Church has been swept by the revolution which broke out in the dungeon in the Parisian suburb Saint Antoine in 1789. But its roots are deep in the civilizational heritage of the old continent and it

should not have been too long to wait for the return and/or restoration. Whereas during the designated period comes to the pluralization of religions.

Literatura

1. Dumas, Alexandre, 2004. *Napoleon*, Sveučilišna knjižara, Zagreb.
2. Englund, Steven, 2008. *Napoleon – politička biografija*, Naklada Ljevak, Zagreb.
3. Gerosa, Guido, 1976. *Napoleon*, Alfa, Zagreb.
4. Horne, Alistair, 2009. *Napoleonovo doba*, Alfa, Zagreb.
5. MacLynn, Frank, 2009. *Junaci i zločinci*, Naklada Ljevak, Zagreb.
6. Skupina autora, 2005. *Povijest svijeta III. dio*, Marjan tisak, Split.
7. Soboul, Albert, 1989. *Francuska revolucija*, Naprijed, Zagreb
8. Tocqueville, Alexis Charles Henri Maurice Clerel, 1994. *Stari režim i revolucija*, Politička kultura, Zagreb.
9. Vovelle, Michael, 1989. *Revolucija protiv Crkve*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.